

Eger Şorsalar kim Müslimān mısın? Başlıklı Bir İlmihâl Metni Üzerine Dil İncelemesi

Okan Celal GÜNGÖR¹, Beytullah BEKAR²

Öz

Karahanlılar döneminde İslamiyet'in kabulüyle birlikte Kur'an tercüme yapılmış; dinî, ahlaki nitelikte eserler ve ilmihâller kaleme alınmıştır. İlmihâl, inanç, ibadet, gündelik yaşayış ve ahlak, zaman zaman peygamberlerin hayatlarına dair hayatına dair özlü bilgileri içeren el kitabı olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmanın konusunu da bir ilmihâl metni teşkil etmektedir. Bu metnin bulunduğu mecmua, Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi Kütüphanesi 10.20345/digitue.25587 doi numarasında dijital olarak kayıtlıdır. Çalışmada 2b ve 5b varakları arasında yer alan kısa ilmihâl bilgilerinin yer aldığı bölüm önce, yazım özellikleri açısından ele alınmış daha sonra metnin ses bilgisinde dikkati çeken hususlar üzerinde durulmuştur. İlgili metin çeviri yazıyla verildikten sonra dizin-sözlük ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler

ilmihâl
mecmua
Osmanlı Türkçesi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 13.04.2023

Kabul Tarihi: 16.06.2023

Doi:
10.20304/humanitas.1281828

A Linguistic Analysis on A Catechism Text with The Title If They Ask Are You Muslim?

Abstract

In the Karahkanid period, with the adoption of Islam, translation of Kuran were made; religious and moral works and catechisms were written. the Koran was translated for first time and religious and moral works, and catechisms such as Kutadgu Bilig and Divan-ı Hikmet were written. Catechism is defined as a handbook that contains concise information about the lives of prophets as well as belief, worship, daily life and morality. The subject of this study is a catechism text. The journal in which this text is located is digitally registered at the Library of the Eberhard Karls University of Tübingen at 10.20345/digitue.25587 doi number. In the study, the section that includes the short catechism information between the pages 2b and 5b was first discussed in terms of writing features. Then the remarkable points in the phonetic information of the text were emphasized. Translation text, index-dictionary of the relevant text is given.

Keywords

Catechism
Journal
Ottoman Turkish

About Article

Received: 13.04.2023

Accepted: 16.06.2023

Doi:
10.20304/humanitas.1281828

¹ Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman/Türkiye, okancelalgunor@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5933-1336.

² Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli/Türkiye, beytullahbekar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8372-1190.

Giriş

751 tarihindeki Talas Savaşı'ndan sonra Türkler ile Abbasiler arasında çok boyutlu bir ilişki başlamıştır. Türk devlet adamlarının İslam'a davet edilmesi, iki toplum arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi, tüccarların davetçi misyonu, sufilerin birer misyoner gibi Türk halkları arasına katılması, Müslüman olan Türklerin Abbasiler tarafından ödüllendirilmesi ve Abbasi Devleti'nde Müslüman Türklerin etkin olması Türklerin İslamlaşmasını olumlu yönde etkilemiş ve hızlandırmıştır (Biçer, 2018, s. 101). Türkler X. yüzyılda Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i devlet dini olarak kabul etmesiyle birlikte kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlamışlardır. Türkler kitleler hâlinde Müslüman olduktan sonra İslamiyet'i öğrenebilecek kaynaklara ihtiyaç duymuşlardır. Bu amaçla ilk kez Kur'an tercüme yapılmış ve *Kutadgu Bilig*, *Divan-ı Hikmet* gibi dinî, ahlaki nitelikte eserler ve ilmihâller kaleme alınmış ayrıca *Kasîde-i Bürde* gibi Hz. Muhammed'i öven şiirler üzerine Türkçe tercüme ve şerhler yazılmıştır (Çağlar, 2023, s. 11). İlmihâl, TDK Türkçe Sözlük'te İslam dininin kurallarını öğretmek için yazılmış kitap olarak açıklanmıştır (İlmihâl, t.b.). Anadolu sahasında yazılan ilk ilmihâl kitabı *Kitâb-ı Güzîde*'dir (Yıldırım, 2019, s. 34).

Güzîde, *Güzîde Kitâbı*, *Kitâb-ı Güzîde*, *Akâidü'l-İslam*, *Elfaz-ı Muhal* gibi adlarla tanınan yahut kaydedilmiş olan ve İslam dininin esaslarını anlatan mensur bir "akâid" kitabıdır. Türk dünyası coğrafyasında, Türkçe olarak yazılmış, İslam dininin temel kaidelerini anlatan çok sayıda eser bulunmaktadır. Ebu Naşr bin Tâhir bin Muḥammed es-Serahsî tarafından yazılıp Muḥammed bin Bâlî tarafından 14. yüzyılda Eski Oğuz Türkçesine aktarılmıştır. Yazar *Güzîde*'yi 46 bap hâlinde kaleme almış ve bu bapları eserin başında yer alan fihrist bölümünde sıralamıştır: *tevhid, marifet, muhabbet, sünnet, namaz ve taat, zikir, ilim istemek, hikmet, gazilik, cömertlik, hayâ, zina, livata, muhtekir, riba yiyen, süçi içen, vadesine rızık inanmak, kanaat, dünya arzuluğu, ibadet, ölümü anmak, sabır, şükür, ihlas, tövbe, oruç, gece namazı kılmak, söylememek (kınamamak-gıybet etmemek), halvete oturmak, korku, ümit, dünyayı bilmek, kendini (nefsini) bilmek, kendi özünü görmek, şeytanı düşman bilmek, kazaya razı olmak, yakîn, nasihat, tevazu, ilim, kendi ayıbını görmek, mümin nişanı, vasiyet, münacat, öğüt, takva* (Küçük, 2014, s. 75-76). Çalışmanın konusu, Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi Kütüphanesi 10.20345/digitue.25587 doi numarasında dijital olarak kayıtlı olan mecmua içindeki 2b'den 5b'ye kadar bulunan temel ilmihâl bilgilerinin yer aldığı bölümdür. Bu mecmuanın içinde yazılış tarihiyle ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kütüphane kaydında yazılış tarihi 18-19. yüzyıl olarak verilmiştir.

Mecmua, toplam 131 varaktan oluşmakta olup içerisinde farklı konularda bilgiler yer alır: 1a'da *Temellük el-fakîr 'ü-l hakîr es-Seyyid Mehmed Şadık Vehbî-yi İzmîrî ve Hazreti fahri kâ'inât ekmelü't-tahiyât efendimiz şallahü te 'âlâ 'hazretlerinin gazâ-yı şerîflerîñ beyân eder* kaydı bulunmaktadır. 1b' boştur. 2a'da balgam hastalığı için tarif verilmiştir. 2b'den 5b'ye kadar kalubela nedir? elhamdülillah ne demektir? Kaç mezhep vardır? İslam ve iman nedir? gibi temel dinî bilgilerin soru-cevap yoluyla öğretildiği metin vardır. Metin, çerçeve içerisine alınmıştır. 2b'de 13 diğer varaklarda ise 15 satır yer alır. Metinde bazı sayfaların derkenarına sonradan farklı bir müstensih tarafından ilaveler yapılmıştır. 5b'den 6b'ye kadar *risâle-yi âdâbu 'l-vuzû*, 6b'den 9a'ya kadar *hazâ kitâb-ı teferrücü 'l-ümerâ*, 9a'da *Hazret-i fahri kâ'inât 'aleyhi ekmelü't-tahiyât efendimiz Muhammed Muştafâ 'aleyhişşalâtu vesellem hazretlerinin feth-i Mekke-yi şerîfîñ vesâyir gazâvâtî şerîflerîñ ve mu'cize-yi şerîflerîñ beyân eder Hazret-i Hudây bu gazâda bulunan aşhâbı rıdvânu'llâhi te 'âlâ cümlesinin şefâ'atlerîñ naşîb ü müyesser eyleye âmîn âmîn âmîn* kaydı bulunmaktadır. 9b'den 131b'ye kadar Hz. Muhammed'in Mekke'yi fethinin ve gazalarının anlatıldığı temmet kaydı bulunmayan bir bölüm yer almaktadır.

Çalışmanın konusu olan 2b ve 5b varakları arasındaki metinde, derkenarlara daha sonradan farklı bir müstensih tarafından ilaveler yapılmıştır. Çerçeve içine alınmış metin ile derkenarlara yazılmış ilavelerde yazı karakterlerinde ve yazım özelliklerinde farklılıklar bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Çalışmada 2b ve 5b varakları arasında yer alan kısa ilmihâl bilgilerinin yer aldığı bölüm önce yazım özellikleri açısından ele alınmış daha sonra metnin ses bilgisinde dikkati çeken hususlar üzerinde durulmuştur. İlgili metin çeviri yazıyla verildikten sonra dizin-sözlük ortaya konularak bu alanda çalışacakların istifadesine sunulmuştur.

İnceleme

Yazım Özellikleri

Ünlülerin yazımı.

/a/ ünlüsü.

Kelime başında

üstünlü elif (ل) ile:

أَنْزَرُ anlar (2b/4), أَنْزَنْ andan (3b/9)

Kelime içinde

üstün (ـ) ile:

qarındaş قَرْنَدَاش (2b/3), şorsalar صُورَسَلَر (2b/4), qodılar قُودِيلَر (2b/4), Tanrı تَنكِرَى (2b/9), dağı دَاغِي (3a/7)

üstünlü elif (l) ile:

qarındaş قَرْنَدَاش (2b/3), qıkarup قِيقَارُوب (2b/4), qaçmaqdur قِيقَمَاقْدُر (3b/7)

Kelime sonunda

üstünlü güzel he (e) ile:

yola يُولَه (3a/5), şonra صُونْرَه (4a/11), varınca وَاَرِنِجَه (4a/12)

üstünlü elif (l) ile:

aqa اَقَا (4b/4)

/e/ ünlüsü.

Kelime başında

üstünlü elif (l) ile:

eyt-kim اَيْتْ-كِيْم (2b/4), egüp اِكُوب (3b/6), er اَر (4a/10)

Kelime içinde

üstün (-) ile:

sen سَن (2b/4), deseler دَيْسَلَر (2b/5), nedür نَدُر (2b/5), gerçektür گِرِجْكَدُر (3a/5)

üstünlü güzel he (e) ile:

işlemektür işləmektür (4a/7), göğüsdedür gögüsdedür (4b/10), dildedür دِلْدَهْدُر (4b/12)

Kelime sonunda

üstünlü güzel he (e) ile:

nice نِيْجَه (2b/8), nesneye نَسْنِيْجَه (2b/8), ne نَه (2b/4), ile اِلَه (3b/8), olursa اُولُورْسَه (4a/8)

Kapalı e (è) ünlüsü.

Metinde kapalı (è)'li kelimelerin yazımında bir standart yoktur. Kapalı (è)'li bazı kelimeler kimi zaman açık e ünlüsüyle yazılmıştır: belinden بِلْدِنْدُن (2b/4), yetmiş يِتْتِمِش (4a/4), beş بَش (4a/5)

Kelime başında

esreli elif (l) ile:

étdügi اِتْدُوكِي (3b/7)

dik esreli elif (l) ile:

èy اِي (2b/3)

Kelime içinde

esre (-) ile:

دَسَلْرُ dëseler (2b/7), بَشْ bësh (4a/4)

esreli ye (ي) ile:

دِيسَلْرُ dëseler (2b/5), دِيمَنْكُ dëmenüj (2b/5), دِيدِيلْرُ dëdiler (2b/4), وِرُوبُ vërup (4b/10)

/ı/ ünlüsü.

Kelime içinde

esre (-) ile:

قَرْنَدَاشْ qarnıdış (2b/3), قَاقَارُوبُ çaqarup (2b/4), وَاَرِسَه var-ısa (4b/10)

esreli ye (ي) ile

قِيلُوبُ qılıup (2b/4), بَشَلْرَيْنْ başların (2b/4), قُودِيلْرُ kodılar (2b/4), طَغْرِيدُر toğrıdur (3a/5)

Kelime sonunda

dik esreli ye (ي) ile

مَاعِنَا ma'nāsı (2b/5), كَانْكَی kanķı (2b/11), دَاھِی dahı (3a/7)

esreli ye (ي) ile

تَنْكْرِي Tañrı (2b/9),

/i/ ünlüsü.

Kelime başında

elif ye (يَا) ile

اِكْنِجِي ikinci (3b/4), اِلله ile (3b/8), اِشَلْمَه işlememekdür (4a/7)

Kelime içinde

esre (-) ile:

بِلْ كَنْ bilgil (2b/3), بِلْدَنْ belinden (2b/4), بِلُورْ مِيسِنْ bilür misin (2b/7), اِكْنِجِي ikinci (3b/4)

dik esreli ye (ي) ile:

دَيْسِنْ dëyesin (4b/1)

esreli ye (ي) ile:

كِيمَنْكُ kimüj (2b/10), دِيدِيلْرُ dëdiler (2b/4), كِيمَنْدَنْ kimden (3a/6)

Kelime sonunda

dik esreli ye (ي) ile

حَاضْرَتِي hazretini (2b/6), بَنِي beni (2b/4), اُچُونْجِي üçüncü (3b/4), اِثْدُجِي etdügi (3b/7)

esreli ye (ي) ile:

گِئْدُكْلَرِي gitdükleri (3a/5)

/o/ ünlüsü.

Kelime başında

ötreli elif vav (أ) ile:

أول ol (3a/9), أولمفدُر olmağdur (3b/7), أولورسته olursa (4a/8),

Kelime içinde

ötre (ت) ile:

طغريدُر doğrudur (3a/5), بيونُ boyun (3b/6)

ötreli vav (و) ile:

شورسلُر şorsalar (2b/4), يوقُ yok (2b/8), فوديلُر kodılar (2b/4), يوله yola (3a/5)

/ö/ ünlüsü.

Kelime başında

ötreli elif ve vav (أ) ile:

أوگمكدُر öğmekdür (2b/6), أوكرنددي öğrendi (3b/6), أولن ölen (3b/12), أوزرته üzerine (4a/11)

Kelime içinde

ötreli vav (و) ile:

دورتدُر dördür (3b/3), سوزُ söz (3b/8), گونُل göñül (3b/8)

/u/ ünlüsü.

Kelime içinde

ötreli vav (و) ile:

چقاروپُ çıkarup (2b/4), بونلُرکُ bunlaruñ (3a/5), بيورُرُ buyurur (3b/4), طوتمفدُرُ tutmağdur (4a/8)

ötre (ت) ile:

قاچدُر kaçdur (3a/3), طغريدُر doğrudur (3a/5), بونلُرکُ bunlaruñ (3a/5)

Kelime sonunda

ötreli vav (و) ile:

بو bu (5a/14)

/ü/ ünlüsü.

Kelime başında

ötreli elif vav (أ) ile:

أوچونچی üçüncü (3b/4), أوزره üzere (4b/7),

Kelime içinde

ötre (ت) ile:

ديمينكُ demenüñ (2b/5), ندرُ nedür (2b/5), كيمكُ kimüñ (2b/10), دورتدُر dördür (3b/3), گونُل göñül (3b/8)

ötreli vav (ؤ) ile:

بِلُورْ مِسِينْ bilür misin (2b/7), سِزُورْ sizür (2b/4), كِندُورْ gitdükleri (3a/5), بُولُورْ boyun (3b/6)

Kelime sonunda

ötreli vav (ؤ) ile:

بِرُورْ berü (2b/4)

Ünsüzlerin yazımı.

/b/, /p/ ünsüzü.

Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde -(U)p zarf-fiil ekindeki /p/ ünsüzü yaygın olarak b (ب) ile gösterilmesine rağmen metinde hem b (ب) hem de p (پ) ile gösterilmiştir:

چِقَارُورْ çıkarup (2b/4), كِيلُورْ kıilup (2b/4), اِغُورْ egüp (3b/6), اِدُورْ edüp (4b/9), بِلُورْ bilüp (5a/12)

/c/, /ç/ ünsüzü.

Metinde /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin ayırt edici bir biçimde kullanıldığı görülmüştür. /ç/ ünsüzü için çim (چ), /c/ ünsüzü için cim (ج) harfi kullanılmıştır:

نِجِه nice (2b/8), چِقَارُورْ çıkarup (2b/4), كَاچْدُر kaçdur (3a/3), اِکِنچِ ikinci (3b/4), اُچُونچِ üçüncü (3b/4), گِرچِکْدُر gerçekdür (3a/5)

/k/, /g/ ünsüzü.

Metinde /k/, /g/ ünsüzleri için ayırt edici bir işaret kullanılmamış olup her ikisi de kef (ك) ile gösterilmiştir:

بِلْ بِلْ bilgil (2b/3), اُورْکْمْدُر öğmekdür (2b/6), تَنْکِرْ Tanrı (2b/9), گِرچِکْدُر gerçekdür (3a/5), کِمْدِنْ kimden (3a/6), اُورْکْرْنْدِی öğrendi (3b/6), گِوْجُلْ göñül (3b/8), گُونْدِه güninde (5a/5)

/η/ ünsüzü.

Metinde geniz n'si için kef (ك) ve harfi kullanılmıştır. Tanrı kelimesi ise nun+kef (نك) ile gösterilmiştir:

دِمِنْکْ demenüñ (2b/5), تَنْکِرْ Tanrı (2b/9), گِوْجُلْ göñül (3b/8)

/s/ ünsüzü.

Kelime başında ince sıradan Türkçe kelimeler sin (س), kalın sıradan Türkçe kelimeler sad (ص) ile yazılmıştır. Kelime içinde kalın ve ince sıradan ayrımı yapılmadan sin (س) ile yazılırken sorsalar kelimesinin hem sin (س) hem sad (ص) ile yazımı tespit edilmiştir. Kelime içindeki sad (ص) ile yazılış derkenarlarda görülmektedir:

سَنَ sen (2b/4), صُورَسَلَّرْ şorsalar (2b/4), صُورَصَلَّرْ şorsalar (2b/4), صُورَا شُورَا şonra (4a/11)
/t/ ünsüzü.

Kalın sıradan kelimelerde ط (ط), ince sıradan kelimelerde ت (ت) ile yazılmıştır:
تَنَكَّرِي Tenri > Tanrı (2b/9), طَغْرِيذُرْ toğrıdır (3a/5), طُوتْمَفْدُرْ tutmağdır (4a/8)

Ses Bilgisi

Ses uyumu.

Kalınlık-incelik uyumu.

Metinde kalınlık-incelik uyumu tamdır. Sadece bir kelimedede kalın ünlülü kelime köküne +lik eki getirilerek uyum bozulmuştur: Resülligini (3b/10)

Düzlük-yuvarlaklık uyumu.

Kelime kökünde ve eklerde bu uyuma aykırı kullanımlar görülmektedir:

Kelime kökünde:

berü (2b/4), toğrı (3a/5) yardım (4a/4)

Eklerde³:

iyelik telik III. şahıs +I: kılı (2b/9), şürü (3b/11), orucu (5a/1), güninde (5a/5),

iyelik çokluk I. şahıs -muz: Rabb'imüz (2b/4), şıfatımız (4a/15)

ilgi durumu +üm, +U⁴: sizün (2b/4), kimün (2b/9) Mustafâ'nuş (3b/9), bizüm (4a/15)

bildirme teklik II. şahıs: -suş⁵: kılısuş (2b/9)

bildirme teklik III. şahıs: -dUr: demekdür (2b/4), mîşākđur (2b/4)

bildirme çokluk I. şahıs -üz: mü'minüz (4a/15)

isimden isim yapan +ünci: üçünci (3a/4), dördünci (3a/4),

isimden isim yapan +sız: destürsüz (5a/5)

isimden isim yapan +lik: Resülligini (3b/10)

belirli geçmiş zaman III. teklik şahıs -dı: şordı (2b/4), kodılar (2b/4)

geniş zaman -Ur: bilür misin (2b/7)

emir çokluk II. şahıs -ün: selām verün (4b/2) öğrenün (5a/15)

soru eki -mı: müslimān mısın (2b/4)

zarf-fiil -Up: kılıp (2b/4), çıkarup (2b/4), varup (4a/9), edüp (4a/9)

³ Metinde ekler uyuma girmeyen eklerden hareketle gösterilmiştir. Ayrıca iyelik çokluk II. şahıs ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği görülür: Rabb'ijiz (2b/4)

⁴ İlgili durumu eki genellikle yuvarlak ünlülü olup az da olsa düz ünlülü şekilde de kullanılmıştır: İmānıñ (4a/4)

⁵ Bildirme teklik II. şahıs geniz ünsüzüyle yazılmış.

Ünsüz uyumu.

Metinde bulunma, ayrılma durumu ekiyle bildirme teklik III. şahıs ekinin ünsüz uyumuna aykırı kullanıldığı görülmüştür:

milletden (2b/12), kaçdur (3a/3) gerçektür (3a/5) başda (5a/15)

Ses Olayları

Ünlülerle ilgili olaylar.

Ünlü düşmesi.

Çeşitli ses olayları etkisiyle kelimenin bünyesinde bulunan ünlülerden bazıları söylenmez olmasıdır (Özkan, 2001, s. 162). Ünlü düşmesi olayı daha çok iç seslerde görülür. Türkçede en yaygın ünlü düşmesi ikiden fazla heceli kelimelerde bulunan vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesidir (Vural ve Böler, 2012, s. 97).

-i- > ø: beñiz+e- > beñze- (2b/8)

-ü- > -ø-: gönül+i > gönli (4a/4)

Ünlü türemesi.

Çeşitli sebeplerle kelimenin aslında bulunmayan bir ünlünün ön, iç ve son ses olarak belirlenmesi olayıdır. Bu olay daha çok dilimize girmiş yabancı kelimelerde meydana gelmektedir. Özellikle Türkçenin hece yapısına uygun olmayan çift doruklu heceleri, Türkçenin hece yapısına uydurmak için iki ünsüz arasında bir dar ünlü türer (Özkan, 2001, s. 146).

-ø- > -i-: neşir > neşir (3b/12), vech > vecih (3b/13)

Ünlü düzleşmesi.

Çeşitli fonetik sebeplerle, yuvarlak sıradan bir ünlünün düz sıraya geçmesi olayıdır (Özkan, 2001, s. 202). Metinde ü- > i- değişmesi şeklinde görülür:

ü- > i-: kendü > kendi (5a/11)

Ünlü daralması.

Türkçede /a/, /e/, /o/, /ö/ geniş ünlülerinin /ı/, /i/, /u/, /ü/ dar ünlülerine dönüşmesi olayıdır. Metinde /a/ ve /e/ ünlülerinde bu değişme görülür:

-e- > -i-: netekim > nitekim (3b/4)

-a- > -ı-: katında > kıtında (4b/5)

Ünlü incilmesi.

Çeşitli sebeplerle kalın sıradan bazı ünlülerin ince sıraya geçmesi olayıdır. Metinde bu ses olayı metinde -a- > -i-, -u- > -i- değişmesi şeklinde görülür:

-a- > -i-: yana > yine (3b/12), amtı > imdi (5a/9)

-u- > -i-: uçun > için (5a/9)

Ünlü genişlemesi.

Kelime içindeki dar sıradan /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerinin çeşitli sebeplerle boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlülerine dönüşmesi olayıdır (Vural ve Böler, 2012, s. 121). Metinde bu ses olayı -i- > -e- değişmesi şeklinde görülür:

-i- > -e-: cihet > cehet (2b/9)

Ünsüzlerle ilgili olaylar.

Tonlulaşma.

Eski Türkçede kelime başında tonsuz olan ünsüzlerin Batı Türkçesinde tonlu ünsüze dönmesi olayıdır. Bu ses olayı sedalılaştırma, ötümlüleştirme gibi adlar da alır. Metinde k- > g- ve t- > d değişmesi şeklinde görülür:

k- > g-: köñül göñül (3b/9), kök > gök (4b/8), köğüs > göğüs (4b/9)

t- > d-: tē-seler > dē-seler (2b/7), tördünci > dördünci (3a/4), tiril- > diril- (3b/12), terisi > derisi (4a/4), türlü > dürlü (4b/4), til > dil (4b/12)

Ünsüz türemesi.

Eserde ünsüz türemesi Arapçada hemzeli yazılmış kelimelerde hemzenin yerine yazılan /y/ ünsüzünün türemesi şeklinde görülür:

-‘- > -y-: cāyız (5a/7)

Ünsüz düşmesi.

Seslerin birbirleriyle olan ilişkileri sırasında gramer birliğinin bünyesindeki ünsüzlerden biri düşer, buna ünsüz düşmesi denir (Özkan, 2001, s. 155). Bu düşme eserde son seste görülür:

g- > ø: türlüğ > dürlü (4b/4)

Metin

2b/1 *bismillahirrahmānirrahīm* 2b/2 *elḥamdülillahi Rabbi'l-‘ālemīn veşşalātu vesselāmu ‘alā ḥayri ḥalkıhı Muḥammedin* 2b/3 *ve ālihi ecma ‘in emmā-be ‘dü* bilgil kim èy ‘azīz karındaş eger 2b/4 şorsalar kim müslimān mısın sen eyt kim *elḥamdülillah* müslimānam (eger şorsalar ne zamāndan berü müslümānsun eyit kālū belādan berü müslümānum eger şorsalar kālū belā ne demekdür sen eyit ‘ahid ve mīşāḳdur eger şorsalar ‘ahid ve mīşāḳ nedür sen eyit Ḥaḳ sübhānehü ve te‘ālā ḥazretleri Ādem Peygamber *‘aleyhi’s-selām* belinden zürriyatı çıkarup daḥı mükellef kılup şordı-kim *elestü birabbiküm* ya’nī ben sizün Rabb’iñiz degilmiyem anlar daḥı *belī* Rabb’imüzün dediler ve başların secdeye ḳodılar)⁶ 2/5 eger deseler ki *elḥamdülillahi* demek

⁶ Metinde derkenarda bulunan ilaveler, metin içinde işaretlenmiş yerde paranteze alınarak çeviri yazıyla verilmiştir.

ma'nası nedür sen eyt-kim 2b/6 Allah te'âlâ hazretini ögmekdür ve şükr eylemekdür eger şorsalar ki 2b/7 Allah te'âlâyı bilür misin sen eyt-kim bilürem eger deseler 2b/8 nice bilürsin sen eyt-kim ibtidası yok hiç nesneye benzemez 2b/9 nişanı yok kadımdür cehetden zamandan ve mekandan münezzehdür (eger şorsalar kimünj kulusuñ sen eyit Allah *sübhānehü ve te'ālā* hazretlerinünj kulusuñ eger şorsalar ...⁷ sen eyit beni yaradan Tañrı te'ālādur) 2b/10 eger şorsalar kimünj zürriyetisin sen eyt-kim Ādem Peyğamber 2b/11 '*aleyhi's-selatu ve's-selām* zürriyetiyem eger şorsalar ki kankı 2b/12 milletdensin sen eyt-kim İbrāhīm Peyğamber '*aleyhi's-selām* milletindenem eger 2b/13 şorsalar kimünj ümmetisin sen eyt-kim Muḥammed-i Mustafā *şalla'llāhu 'aleyhi vesellem* 3a/1 ümmetiyem eger şorsalar ki ne mezhebden sen eyt-kim 3a/2 İmām-ı A'zām⁸ Ebū Ḥanīfe-yi Kūfî (Nu'mān ibn-i Şābit) mezhebidenem *ḳaddesa'llāhu sırrehu* 3a/3 eger şorsalar ki mezheb kaçdur sen eyt-kim dördür 3a/4 evvel İmām A'zām ikinci İmām Şāfi'î üçüncü İmām Mālik dördüncü 3a/5 İmām Ahmed-i Ḥanbelî (*riḍvānu'llahi 'aleyhim ecma'ın*) işbu dört (mezheb dēyü bunlaruñ gitdükleri yola dērler) mezheb ḫaḳdur ve gerçekdür (ve toğrıdur) eger şorsalar 3a/6 İmām A'zām Ebū Ḥanīfe mezhebi kimden öğrendi sen eyt-kim 3a/7 İmām-ı Ḥammādî'den ve Ḥammādî daḫı İmām 'Alḳame'den ve 'Alḳame daḫı 3a/8 İmām İbrāhīm'den ve İbrāhīm daḫı İmām 'Abdullah'dan (ibn-i Mes'ūd'dan) ve 'Abdullah (ibn-i Mes'ūd) 3a/9 ol server-i kāyināt ve mefḫar-ı mevcūdāt iki cihān faḫri ḫabībü (Resül'den *şalla'llāhu 'aleyhi vesellem*) 3a/10 Allah *şalla'llāhu 'aleyhi vesellem* ḫazretlerinden ve ḫazret-i Resülü'llah daḫı 3a/11 İbrāhīm Peyğamberden '*aleyhi's-selām* ve İbrāhīm Peyğamber daḫı Nūḫ Peyğamberden ('*aleyhi's-*) 3a/12 *selām* ve Nūḫ Peyğamber '*aleyhi's-selām* daḫı Şīt Peyğamberden '*aleyhi's-selām* 3a/13 ve Şīt Peyğamber '*aleyhi's-selām* daḫı Ādem Peyğamberden '*aleyhi's-şalātu ve's-selāmdan* 3a/14 *riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhim ecma'ın* ve ḫazret-i Ādem '*aleyhi's-şalātu* 3a/15 ve '*s-selām* ḫazret-i Cebrā'il'den ḫazret-i Cebrā'il '*aleyhi's-selām* 3b/1 daḫı ḫazret-i Mikā'il'den ve ḫazret-i Mikā'il daḫı ḫazret-i 3b/2 İsrāfīl'den ve ḫazret-i İsrāfīl daḫı ḫazret-i 'Azrā'il'den '*aleyhi's-* 3b/3 *selām* ve ḫazret-i 'Azrā'il daḫı ḫazret-i Rabbi'l-Ālemīn'den *cellallahu* 3b/4 '*azeme şānuhu* ḫazretinden nitelim kelām-ı şerīfide buyurur 3b/5 inne'd-dīne 'inda'l-lāhi'l-İslām (Kur'an-ı Kerim 3:19) eger şorsalar İslām nedür sen 3b/6 eyt-kim Allah te'ālā buyurduğı nesnelere boyun egüp daḫı muḫı' 3b/7 olmaḳdur ve men' eḫdüğü nesnelere kaçmaḳdur eger şorsalar ki 3b/8 imān nedür sen eyt-kim imān dil ile ikrār eḫdüp ve ḳalb ile taḫḫid eḫdüp toğrı söz söylemekdür

⁷ Metinde bazı yazılar silinmiş olduğundan okunamamaktadır. Bu kısımlar üç nokta (...) ile gösterilmiştir.

⁸ Metinde pek çok yerde Farsça tamlamalardaki "u" ile verilen izafet kesresi tarafımızdan "ı,i" olarak düzeltilmiştir.

3b/9 andan gerçeklemedür gönül ile Allah'ın birliğini ve Muhammed-i Mustafâ'nın 3b/10 hak peygamberliğini ve resülligini ve dört kitâb hakdur demekdür ve cennet 3b/11 ve cehennem ve şirât ve mizân ve şûrî ve hisâb ve kabir 'azâbı 3b/12 ölen cemî' ma'hlûkât yine dirilmesi (ve haşir ve neşir olunacağına) hakdur demekdür eger 3b/13 şorsalar ki ne vecihle ikrâr edersin sen eyt-kim *Āmentü billahi* 3b/14 ve *melâ'iketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-yevmi'l-âhîri bi'l-kaderi hayrihî* 3b/15 ve *şerrihî mine'llâhi te'âlâ* (Kur'an-ı Kerim 2:177) eger şorsalar ki imânın başı nedir 4a/1 sen eyt-kim *lâ-ilâhe illallah Muhammedün resûlullah* eger şorsalar imânın 4a/2 teni nedir sen eyt-kim beş vakt namâzdur eger şorsalar ki 4a/3 imânın sözi nedir sen eyt-kim zikrullahdur eger 4a/4 şorsalar ki imânın yüresi nedir sen eyt-kim *Qurân*'dur eger (şorsalar imânın bayrağı nedir sen eyt ta'kidür eger şorsalar imânın nûrî nedir sen eyt toğrı söylemekdür eger şorsalar imânı helâk eden nedir sen eyt namâzı terk etmekdür ve her kim-ki etdi ta'kidî dîni yakdı ve her kim-ki beş vakt namâzı cemâ'atile kıla Allah te'âlâ ol kişiye bîş şehîd şevâbın vère ve dahı her kişi-kim bî-namâza yardım etse veyâhüd bir lokma etmek vère yetmiş kerre Ka'be'yi yıkmış ...eger şorsalar imânın ... sen eyt ta'kvâdur eger şorsalar imânın derisi nedir eyt hayâdur eger şorsalar imânın gönlî nedir eyt ihlâşdur...) 4a/5 şorsalar ki dîn nedir sen eyt-kim Allah te'âlânın emrine 4a/6 mu'î ve münkâd olmağdur ve men' ve nehy etdüğü nesnelere kaçmağdur 4a/7 ve işlememekdür ve emr-i ma'rûf üzere olmağdur ve beş vakt namâzı 4a/8 kılmağdur ve Ramazân ayı orucın tutmağdur ve hacc vâcib olursa 4a/9 hacca varup Ka'be'yi tavâf edüp borcın edâ etmekdür ve eger mâlî dahı 4a/10 var-ısa zekevetin vèrüp borcın edâ eylemekdür gerek er ve gerek 4a/11 'avrat 'âkîl ve 'âkile olduklarından sonra bu zikr olan üzerine 4a/12 olup tâ mevte varınca Allah te'âlânın emri üzerine olup 4a/13 tarîkı zâyi' eylemeyüp sürmek dîndârlığdur eger şorsalar 4a/14 imân sende midür veyâhüd sen imânda mısın sen eyt-kim ben imân 4a/15 ileyim imân bendedür biz mü'minüz imân bizüm şifatımızdur 4b/1 deyesin hâzret-i Resûlullah şalla'llâhu 'aleyhi vesellem buyururlar ki 4b/2 selâm vèrüp mü'minlere ammâ selâm vèrmeğ Yahudilere ve Naşrânilere 4b/3 huşûşâ ki benim ümmetim Yahudilerine ki anlar kimlerdür bî-namâzlardur 4b/4 dedî (eger şorsalar imân kaç dürlüdür eyt imân beş dürlüdür evvelkisi ferîştehler imânıdur aña imân-ı ma'tbû' dèrler ikinci peygamberler imânıdur aña imân-ı ma'sûm dèrler üçüncü mü'minler imânıdur aña imân-ı ma'kbûl dèrler dördüncü münâfıklar... imân-ı merdûd dèrler beşinci ... imânıdu[r] aña imân-ı mev'kuf dèrler) eger şorsalar ki imân bir yerde cemî' midür 4b/5 veyâhüd tağılmış mıdır sen eyt-kim Allah te'âlânın kıtında cem'dür ve hem 4b/6 kullar kıtında tağılmışdur ve dahı kalbde cem'dür ve a'zâda tağılmışdur 4b/7 eger şorsalar ki a'zâda kaç yèredür sen eyt-kim dört

yêrdedür 4b/8 evvelki gökdedür nitekim kelâm-ı kadîmde buyurur *Me kezebe'l-kezebel* 4b/9 *fûadu mâ raa* (Kur'an-ı Kerim 53:11) ikinci kalbedür nitekim kelâm-ı kadîmde buyurur 4b/10 *habbebe ileykümü'l-îmâne ve zeyyenehü fi kulübiküm* (Kur'an-ı Kerim 49:7) üçüncü göğüdedür 4b/11 nitekim kelâm-ı kadîmde buyurur eydür *efemen şerah'a-allahu şadrahu* 4b/12 *lil-İslâmi fehuve 'alâ nûrin min Rabbihi* (Kur'an-ı Kerim 39:22) dördüncü dildedür nitekim 4b/13 kelâm-ı kadîmde buyurur eydür *innemâ yetezekkeru ülû'l elbâb* (Kur'an-ı Kerim 13:19) 4b/14 ve dağı İmâm-ı Şemsü'l-eimme ve'l-müslimân eydür her ere ve her 'avrata imân 4b/15 bilmek vâcibdür eger şorsalar bilmese ve öğrenmekde taşşirât eylese 5a/1 ne namâzı dürüst olur ne oruçı kabûl olur ne nikâhı 5a/2 ve ne dîni imânı dürüst olur öldüğü vâkt müslimânlar mağberesine 5a/3 kıomayalar *ne 'ûzu bi'llah min zalik* ve dağı her kişiye borçdur ki ehline 5a/4 ve 'ayâline dîn-i İslâm'ı öğrede ve eger bir kişi 'avratına dîn-i İslâm'ı öğretmekde taşşirât eylese yarın kıyâmet güninde mes'ûl 5a/6 ve mu'azzeb olur ve dağı 'avrata câyizdür ki eri destürsüz fakîhe 5a/7 varup dîn-i İslâm 'ilmin öğrene ve dağı âhîretde üç kişiye 5a/8 katı 'azâb olur ataya ve qarındaşa ve 'avratuğ erine dîn-i İslâm 5a/9 'ilmin öğretmedükleri için imdi ehl-i İslâm olana elbette dîn⁹ 5a/10 'ilmin öğrenmek lâzımdur ve mühimdür ve bundan mühim ve lâzım nesne yokdur 5a/11 imdi her kim ihmâl ve taşşirât eylese ve öğrenmese veyâhüd kendi 5a/12 bilüp şoranlara öğretmese *ne 'ûzu bi'llahi* bahîldür 'âşîdür yarın kıyâmet 5a/13 güninde mes'ûl ve mu'azzeb olur ve eger bilmezse öğrenmekde 'âr ederse 5a/14 *ne 'ûzu bi'llahi* küfr-i zulmetde kalmışdur imdi bugün fırsat elde iken ve 'ağıl 5a/15 başda iken ve cân bedende iken öğrenüğ ve bilmeyene öğredüğ *Allahua 'lem*

Sonuç

Metne dil özellikleri açısından bakıldığında, II. çokluk şahıs, iyelik ve ilgi durumu eklerinin dudak uyumuna giren örneklerinin de olması metnin 18. yüzyıl sonları ya da 19. yüzyıl başlarında yazıldığını düşündürmektedir.

Çoğu ilmihâl kitaplarında olduğu gibi, eserde de soru-cevap yoluyla temel İslamî bilgilerin öğretilme çabası dikkat çekmektedir. Bu yöntem, bilgilerin akılda kalıcılığını sağlamak amacıyla tercih edilmiştir.

Eserde temel İslamî konularda bilgiler verilirken ayet (Necm, Hucurât, Zümer, Rad vb.) ve hadislerle destekleme yoluna gidilmiştir. Ayrıca eserde Hanefî mezhebinin hak mezhep olduğuna ve Ebu Hanife'ye bilgilerin silsile hâlinde Allah tarafından ulaştırıldığına değinilmiştir.

⁹ Metinde dîni yazılmıştır.

Metinde peygamberlerin (Âdem Peygamber, İbrâhîm Peygamber, Nûh Peygamber) ve din âlimlerinin (‘Alkame, ‘Abdullah ibn-i Mesud, Hammâdî, İmâm Ahmed-i Hanbelî, İmâm A‘zâm, İmâm İbrâhîm, İmâm Mâlik, İmâm Şâfi‘î, Nu‘mân ibn-i Şâbit) ve meleklerin isimlerine (hâzret-i ‘Azrâ‘îl, hâzret-i Cebrâ‘îl, hâzret-i İsrâfîl, hâzret-i Mikâ‘îl) yer verilmiştir.

Metinde 303 madde başı kelime tespit edilmiştir. Bunlardan 103 tanesi Türkçe, 108 tanesi Arapça, 17 tanesi Farsça, 1 tanesi Soğdca, 31 tanesi Arapça + Türkçe, 2 tanesi Farsça + Arapça + Türkçe, 4 tanesi Farsça + Türkçe, 2 tanesi Farsça + Arapça kökenlidir. 36 tanesi de özel isimdir. Eser ilmihâl kitabı olması sebebiyle Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe kelimelerden çok olduğu görülmektedir.

Eserde öğretimi kolaylaştırmak ve dikkat çekmek amacıyla soyut kavramların somutlaştırılarak verildiği görülmektedir. Bu anlamda iman kavramı bayrak, kalp ve tenle somutlaştırılmıştır.

Dizin

- ‘**Abdullah ibn-i Mesud (öz. is.):** İslam’ı kabul eden on kişiden biri, sahabi, ilk dönem müfessiri
‘a. 3a/8
- ‘**Âdem Peygamber (öz. is.):** ilk peygamber, insanların atası
ā. 2b/10, 2b/4
ā.+ den 3a/13
- ‘**ahid (Ar.):** söz, yemin
‘a. 2b/4
- ‘**âhiret (Ar.):** öbür dünya
ā.+ de 5a/7
- ‘**aķıl başda iken (Ar. + T.):** düşünme, anlama, kavrama gücü varken
‘a. 5a/14
- ‘**aķil ol- (Ar. + T.):** baliğ olmak
‘a.- duķlarından 4a/11
- ‘**âkile ol-(Ar. + T.):** kız, baliğ olmak
‘a.- duķlarından 4a/1
- ‘**aleyhi’s -selâm (Ar.):** Allah’ın selamı onun üzerine olsun anlamında söz
‘a. 2b/4, 2b/12, 3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/15, 3b/2
- ‘**aleyhi’ş-şalavātu ve’s-selâm (Ar.):** salat ve selam üzerine olsun
‘a. 3a/13
- ‘**aleyhi’s-selatu ve’s-selâm (Ar.):** Allah’ın selamı onun üzerine olsun anlamında söz
‘a. 2b/11
- ‘**Alķame (öz. is.):** Abdullah ibn-i Mesut’un talebesi
‘a. 3a/7
- Allah (öz. is.):** Tanrı, yaratıcı
a. 2b/9, 3a/10
a.+ uņ 3b/9
- Allah te‘ālā (öz. is.):** şanı yüce Allah
a. 2b/6, 3b/6, 4a/4
a.+ nuņ 4a/12, 4a/5, 4b/5
a.+ yı 2b/7
- Allahua‘lem (öz. is.):** “Allah daha iyi bilir” anlamında bir söz
a. 5a/15
- ammā (Ar.):** ama, lakin, velakin anlamında bir bağlama edatı
a. 4b/2
- andan:** ondan
a. 3b/9
- anlar:** onlar
a. 2b/4, 4b/3
- aņa:** ona
a. 4b/4
- ‘**ār êT- (Ar. + T.):** utanmak
‘ā.- erse 5a/13
- ‘**āşī (Ar.):** isyan eden
‘ā.+ dür 5a/12
- ata:** ecdat, cet
a.+ ya 5a/8
- ‘**avrat (Ar.):** kadın, eş
‘a.+ a 4b/14, 5a/6
‘a.+ ina 5a/4
‘a.+ uņ 5a/8
- ‘**ayāl (Ar.):** eş, karı
‘a.+ ine 5a/4
- a‘zā (Ar.):** parça, unsur
a.+ da 4b/6, 4b/7
- ‘**azāb (Ar.):** ızdırap, acı
‘a.+ ı 3b/11
- ‘**azāb ol- (Ar. + T.):** eziyet, işkence çekmek
‘a.- ur 5a/8
- ‘**azīz (Ar.):** yüce, ulu
‘a. 2b/3
- baķil (Ar.):** eli sıkı, cimri
b.+ dür 5a/12
- baş:** 1. kafa
b.+ ların 2b/4
2. esas, temel
b.+ ı 3b/15
- bayraķ:** sembol
b.+ ı 4a/4
- bel:** kol ve bacakların birleştıği yer
b.+ inden 2b/4
- belī (Ar.):** evet, hayhay, peki
b. 2b/4
- ben:** teklik I. kişi zamiri
b. 2b/4, 4a/14
b.+ dedür 4a/15
b.+ i 2b/9
b.+ im 4b/3
- beğ(i)ze-:** unsurlar arasında ortak noktalar bulunmak
b.- mez 2b/8
- berü:**-den bu yana
b. 2b/4
- beş / bēş:** beş

- b. 4a/2, 4a/4, 4a/7, 4b/4
beşinci : beş sayısının sıra sıfatı
b. 4b/4
bī-namāz (Far.): namaz kılmayan
b.+ a 4a/4
b.+ lardur 4b/3
bil-: 1. inanmak
b.- ürem 2b/7
b.- ürsin 2b/8
2. bir şeyi anlamış ve öğrenmiş bulunmak
b.- gil 2b/3
b.- mek 4b/15
b.- mese 4b/15
b.- meyene 5a/15
b.- mezse 5a/13
b.- üp 5a/12
b.- ür misin 2b/7
bīḡ: bin
b. 4a/4
bir: 1. bir, asıl sayı sıfatı
b. 4a/4
2. herhangi bir varlığı belirsin olarak gösteren (sayı)
b. 4b/4, 5a/4
birlik: tek olma durumu
b.+ ini 3b/9
biz: çokluk I. kişi zamiri
b. 4a/15
b.+ üm 4a/15
borc (Soğd): birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, vecibe
b.+ dur 5a/3
b.+ ın 4a/9, 4a/10,
boyun eg-: itaat etmek
b.- üp 3b/6
bu: 1. işaret zamiri
b.+ ndan 5a/10
b.+ nlaruḡ 3a/5
2. İşaret sıfatı
b. 4a/11
bugün: içinde bulunulan zaman
b. 5a/14
buyur-: 1. söylemek
b.- ur 3b/4, 4b/1, 4b/11, 4b/13, 4b/8, 4b/9
2. emretmek
b.- duḡı 3b/6
cān bedende iken (Far. + Ar. + T.): yaşarken, hayattayken
c. 5a/15
cāyız (Ar.): dinen sakıncası olmayan, izin verilmiş olan
c.+ dūr 5a/6
cehennem (Ar.): dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekları yer, tamu
c. 3b/11
cehet (Ar.): cihet, yön, taraf
c.+ den 2b/9
cellallahu ‘azeme şānuhu (Ar.): şanı ve azameti yüce Allah
c. 3b/3
cem’ (Ar.): toplanma
c.+ dūr 4b/5, 4b/6
c. midür 4b/4
cemā‘at (Ar.): topluluk
c.+ ile 4a/4
cemī’ (Ar.): bütün, hep
c. 3b/12
cennet (Ar.): dünyada iyi işler yapmış kişinin öbür dünyada gideceği yer
c. 3b/10
cihān (Far.): evren
c. 3a/9
çıkar-: yaratmak, var etmek
ç.- up 2b/4
daḡı: ve, da, de, bile
d. 2b/4, 3a/10, 3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/7, 3a/8, 3b/1, 3b/2, 3b/3, 3b/6, 4a/4, 4a/9, 4b/14, 4b/6, 5a/3, 5a/6, 5a/7
dē-: söylemek
d.- di 4b/4
d.- diler 2b/4
d.- mek 2b/5
d.- mekdür 2b/4, 3b/10, 3b/12
d.- rler 3a/5, 4b/4
d.- seler 2b/5, 2b/7
d.- yesin 4b/1
d.- yü 3a/5
değil: isim cümlelerini olumsuz yapmak için kullanılan bir söz
d.+ miyem 2b/4
deri: vücudu saran tabaka
d.+ si 4a/4
destūr (Far.): izin, ruhsat
d.+ sız 5a/6
dil: lisan
d. 3b/8

- d.+ dedür 4b/12
- dîn (Ar.):** Tanrı'ya, kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren yapı
d. 4a/5, 5a/9
d.+ i 4a/4, 5a/2
- dîn-i İslâm (Ar.):** İslam dini
d. 5a/7, 5a/8
d.+ ı 5a/4
- dîndârlık (Ar. + Far. + T.):** dinî inancı güçlü olma durumu
d.+ dur 4a/13
- diril-:** diri duruma gelmek
d.- mesi 3b/12
- dördünci:** dört sayısının sıra sıfatı
d. 3a/4, 4b/12, 4b/4
- dört:** dört
d. 3a/5, 3b/10, 4b/7
d.+ dür 3a/3
- dürlü:** türlü
d.+ dür 4b/4
- dürüst (Far.):** kurallara uygun, düzgün
d. 5a/1, 5a/2
- edâ ét-:** birine borcunu ödemek, yerine getirmek
e.- mekdür 4a/9
- edâ eyle-:** birine borcunu ödemek, yerine getirmek
e.- mekdür 4a/10
- eger (Far.):** şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet
e. 2b/10, 2b/11, 2b/12, 2b/3, 2b/4, 2b/5, 2b/6, 2b/7, 2b/9,
3a/1, 3a/3, 3a/5, 3b/12, 3b/15, 3b/5, 3b/7, 4a/1, 4a/13, 4a/2,
4a/3, 4a/4, 4a/9, 4b/15, 4b/4, 4b/7, 5a/13, 5a/4
- ehl (Ar.):** eş, karı-kocadan her biri
e.+ ine 5a/3
- ehl-i İslâm (Ar.):** İslam ehli
e. 5a/9
- elbette (Ar.):** şüphesiz, kuşkusuz
e. 5a/9
- elestü birabbiküm (Ar.):** “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim” anlamında bir söz
e. 2b/4
- elhamdülillah (Ar.):** Allah’a hamt olsun” anlamında bir söz
- e. 2b/4, 2b/5
- emr (Ar.):** emir, buyruk
e.+ i 4a/12
e.+ ine 4a/5
- emr-i ma‘rûf (Ar.):** iyiliğe yöneltme, doğru yola sevk etme
e. 4a/7
- er:** 1. kişi, adam
e. 4a/10
e.+ e 4b/14
2. koca
e.+ i 5a/6
e.+ ine 5a/8
- etmek:** ekmek
e. 4a/4
- evvel (Ar.):** önce
e. 3a/4
- evvelki (Ar.):** önceki
e. 4b/8
e.+ si 4b/4
- èy:** ey, ünlem edatı
è. 2b/3
- ey(i)T- :** söylemek
e. 2b/4, 2b/92b/10, 2b/12, 2b/13, 2b/4, 2b/5, 2b/7, 2b/8, 3a/1, 3a/3, 3a/6, 3b/13, 3b/6, 3b/8, 4a/1, 4a/14, 4a/2, 4a/3, 4a/4, 4a/5, 4b/4, 4b/5, 4b/7
e.- ür 4b/11, 4b/13, 4b/14
- fahri (Ar.):** övünç
f. 3a/9
- faķih (Ar.):** fıkıh âlimi
f.+ e 5a/6
- feriştah (Far.):** melek
f.+ ler 4b/4
- furşat elde iken (Ar. + T.):** imkân, olanak varken
f. 5a/14
- gerçek:** doğru, hakikat
g.+ dür 3a/5
- gerçekle-:** doğrulamak, teyit etmek
g.+ lemekdür 3b/9
- gerek:** lazım, lüzumlu
g. 4a/10
- git-:** tabi olmak, yönelmek
g.- dükleri 3a/5
- gögüs:** göğüs, kalp
g.+ dedür 4b/10
- gök:** gökyüzü

- g.+ dedür 4b/8
gönj(ü)l: gönül, kalpte oluşan duyguların kaynağı
g. 3b/9
g.+ i 4a/4
habîb (Ar.): sevgili, Hz. Muhammed
h.+ ü 3a/9
hacc (Ar.): farz ibadetlerden biri
h. 4a/8
h.+a 4a/9
hağ (Ar.): gerçek
h. 3b/10
h.+ dur 3b/10, 3b/12
Hağ (öz.is.): Allah
h. 2b/4
h.+ dur 3a/5
Ĥammâdî (öz. is.): Yemenli sünnî âlim
h. 3a/7
haşîr (Ar.): kıyamet gününde ölülerin diriltilip mahşere çıkarılması
h. 3b/12
hayâ (Ar.): utanma, edep
h.+ dur 4a/4
hazret (Ar.): kutsal sayılan kişiler önüne konulan saygı sözü
h.+ inden 3b/4
h.+ ini 2b/6
h.+ leri 2b/4
h.+ lerinden 3a/10
h.+ lerinüj 2b/9
hazret-i Resûlü'llah (Ar.): Allah'ın resulü
h. 3a/10, 4b/1
hazret-i Âdem (öz. is.): ilk insan, Hz. Âdem
h. 3a/14
hazret-i 'Azrâ'îl (öz. is.): ölüm meleği
h. 3b/3
h.+ den 3b/2
hazret-i Cebrâ'îl (öz. is.): vahiy meleği
h. 3a/15
h.+ den 3a/15
hazret-i İsrâfil (öz. is.) kıyamet günü suru üfleyecek melek
h. 3b/2
h.+ den 3b/1
hazret-i Mikâ'îl (öz. is.): doğa olaylarını ve canlıların rızıklarını kontrol etmekle görevli melek
h. 3b/1
h.+ den 3b/1
hazret-i Rabbi'l-âlemîn (Ar.): âlemlerin yaratıcısı
h.+ den 3b/3
helâk eT- (Ar. + T.): yok etmek
h.- en 4a/4
hem (Far.): zaten, bir de anlamında bir söz
h. 4b/5
her (Far.): teker teker hepsi, tümü
h. 4a/4, 4b/14, 5a/11, 5a/3
hiç (Far.): olumsuzluk ifade eden bir söz
h. 2b/8
hisâb (Ar.): hesap, sorgu
h. 3b/11
huşûşâ (Ar.): bundan başka, ayrıca
h. 4b/3
ibn-i Mes'ûd (öz. is.) Abdullah ibn-i Mesut, İslam'ı kabul eden on kişiden biri
i. 3a/8
i.+ dan 3a/8
İmâm İbrâhîm (öz. is.): Abdullah ibn-i Mesut'un öğrencisi İbrahim en-Nehâî
i. 3a/8
İbrâhîm Peygamber (öz. is.) Hz. İbrahim
i. 2b/12, 3a/11
i.+ den 3a/11
ibtidâ (Ar.): başlangıç
i.+ sı 2b/8
içün: için, son çekim edatı
i. 5a/9
ihlâş (Ar.): gönülden gelen sevgi
i.+ dur 4a/4
ihmâl eyle- (Ar. + T.): önem vermemek
i.- se 5a/11
iki: iki
i. 3a/9
ikinci: iki sayısının sıra sıfatı
i. 3a/4, 4b/4, 4b/9
ikrâr eT- (Ar. + T.): söylemek
i.- ersin 3b/13
i.- üp 3b/8
ile: aracılığıyla, vasıtasıyla, birlikte
i. 3b/8, 3b/9
i.+ yim 4a/15
'ilm (Ar.): ilim, bilim
'i.+ in 5a/7, 5a/9, 5a/10
İmâm 'Abdullah (öz. is.): Abdullah ibn-i Mesut, İslam'ı kabul eden on kişiden biri

- i.+ dan 3a/8
İmām Ahmed-i Hānbelī (öz. is.): ünlü hadis âlimlerinden biri
i. 3a/5
İmām ‘Alkame (öz. is.): Abdullah ibn-i Mesut’un talebelerinden biri
i.+ den 3a/7
İmām A‘zām (öz. is.): Hanefî mezhebinin imamı
i. 3a/4
İmām A‘zām Ebū Hānīfe (öz. is.): İmam Azam, Hanefî mezhebinin imamı
i. 3a/6
İmām İbrāhīm (öz. is.): İmam Alkame’nin talebelerinden biri, muhaddis ve fakih
i.+ den 3a/8
İmām Mālik (öz. is.): Maliki mezhebinin kurucusu
i. 3a/4
İmām Şāfi‘ī (öz. is.): Şafi mezhebinin kurucusu
i. 3a/4
İmām-ı Şemsü’l-eimme ve’l-müslimîn (öz. is.): el-Mebcut adlı eseriyle tanınan Hanefî fakih
i. 4b/14
İmām-ı A‘zām Ebū Hānīfe-yi Kūfī (öz. is.): Hanefî mezhebinin kurucusu
i. 3a/2
İmām-ı Hammādī (öz. is.): Keşfü esrâri’l-Batniyye adlı eserin yazarı olan din alimi
i.+ den 3a/7
İmān (Ar.): inanma, inanç
i. 3b/8, 4a/14, 4a/15, 4b/14, 4b/4
i.+ da mısın 4a/14
i.+ ı 4a/4, 5a/2
i.+ ıdu 4b/4
i.+ ıdur 4b/4
i.+ ıı 4a/4
i.+ uı 3b/15, 4a/1, 4a/3, 4a/4
İmān-ı maqbūl (Ar.): kabul olan inanç
i. 4b/4
İmān-ı ma‘şūm (Ar.): saf, temiz iman
i. 4b/4
İmān-ı maṭbū‘ (Ar.): hoş, güzel iman
i. 4b/4
İmān-ı merdūd (Ar.): kabul edilmemiş iman
i. 4b/4
İmān-ı mevḳuf (Ar.): bozuk inançta olanların imanı
i. 4b/4
İmdi: şimdi
i. 5a/11, 5a/14, 5a/9
İslām (öz. is.): Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık
i. 3b/5
İşbu: işte bu
i. 3a/5
İşle-: yapmak
i.- memekdür 4a/7
Ka‘be (öz. is.): Müslümanların kiblesi
k.+ yi 4a/4, 4a/9
Ḳabir (Ar.): mezar
ḳ. 3b/11
Ḳabūl ol- (Ar. + T.): geçerli sayılmak
ḳ.- ur 5a/1
Ḳaç: herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı
k. 4b/4, 4b/7
ḳ.+ dur 3a/3
Ḳaç-: uzak durmak
ḳ.- maḳdur 3b/7, 4a/6
Ḳaddesa’llāhu sırrehu (Ar.): “Allah sırrını mübarek kılsın” anlamında bir söz
ḳ. 3a/2
Ḳadīm (Ar.): başlangıcı olmayan
ḳ.+ dūr 2b/9
Ḳal-: bir durumda bulunmak
ḳ.- mışdur 5a/14
Ḳalb (Ar.): gönül
ḳ. 3b/8
ḳ.+ de 4b/6
ḳ.+ dedür 4b/9
Ḳālū belā (Ar.): Ruhların yaratıldıktan sonra Allah’ın “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim” sorusuna verdikleri “evet” cevabı
ḳ. 2b/4
ḳ.+ dan 2b/4
Ḳanḳı: hangi
ḳ. 2b/11
Ḳarındaş: kardeş
ḳ. 2b/3
ḳ.+ a 5a/8
Ḳatı: şiddetli
ḳ. 5a/8
kelām-ı ḳadīm (Ar.): Kuran-ı Kerim

- k.+ de 4b/11, 4b/13, 4b/8, 4b/9
kelâm-ı şerîf (Ar.): Kuran-ı Kerim
k.+ inde 3b/4
kendi: dönüşlülük zamiri
k. 5a/11
kerre (Ar.): kez, defa
k. 4a/4
kıt: huzur, ön
k.+ ında 4b/5, 4b/6
kıyâmet günü (Ar. + T.): kıyametin kopup
ölülerin dirileceği vakit
k.+ nde 5a/12, 5a/5
ki (Far.): bağlama edatı
k. 2b/5, 2b/6, 2b/11, 3a/1, 3a/3, 3b/7, 3b/13,
3b/15, 4a/2, 4a/4, 4a/5, 4b/1, 4b/3, 4b/4,
4b/7, 5a/3, 5a/6
kim: ki bağlacının eskiden kullanılan biçimi
k.2b/10, 2b/12, 2b/13, 2b/3, 2b/4, 2b/5,
2b/7, 2b/8, 3a/1,
3a/3, 3a/6, 3b/13, 3b/6, 3b/8, 4a/1, 4a/14,
4a/2, 4a/3, 4a/4,
4a/5, 4b/5, 4b/7
kim: soru zamiri
k. 4a/4, 5a/11
k.+ den 3a/6
k.+ lerdür 4b/3
k.+ üñ 2b/9, 2b/10, 2b/13
kişi: şahıs, kimse
k. 4a/4, 5a/4
k.+ ye 4a/4, 5a/3, 5a/7
kitâb (Ar.): kutsal kitap
k. 3b/10
ko-: yerleştirmek
k.- mayalar 5a/3
kul: Allah'a göre insan
k.+ ısuñ 2b/9
k.+ ıyam 2b/9
k.+ lar 4b/6
Qurân (Ar.): Müslümanların kutsal kitabı
k.+ dur 4a/4
küfr-i zulmet (Ar.): inkâr karanlığı
k.+ de 5a/14
lâzım (Ar.): gerekli, lüzumlu
l. 5a/10
l.+ dur 5a/10
loğma (Ar.): küçük bir yiyecek parçası,
sokum
l. 4a/4
mahlûkât (Ar.): yaratılmışlar
m. 3b/12
mağbere (Ar.): mezarlık
m.+ sine 5a/2
mâl (Ar.): varlık, servet
m.+ ı 4a/9
ma'nâ (Ar.): anlam
m.+ sı 2b/5
mefhar-ı mevcûdât (Ar.): varlıkların övünç
kaynağı, Hz. Muhammed
m. 3a/9
mekân (Ar.): yer
m.+ dan 2b/9
men' (Ar.): yasaklama
m. 4a/6
men' êt- (Ar. + T.): yasaklamak
m.- düği 3b/7
mes'ûl ol- (Ar. + T.): sorumlu olmak
m.- ur 5a/13, 5a/5
mevt (Ar.): ölüm
m.+ e 4a/12
mezheb (Ar.): bir dinde görüş ve anlayış
farklılıklarında doğan kollardan her biri
m. 3a/3, 3a/5
m.+ densin 3a/1
m.+ i 3a/6
m.+ indenem 3a/2
millet (Ar.): ulus
m.+ densin 2b/12
m.+ indenem 2b/12
mîşâk (Ar.): yemin, söz
m. 2b/4
m.+ dur 2b/4
mîzân (Ar.): mahşer günü iyilik ve
kötülüklerin değerlendirildiği terazi
m. 3b/11
mu'azzeb ol- (Ar. + T.): acı, sıkıntı ve azap
çekmek
m.- ur 5a/13, 5a/6
Muhammed-i Mustafâ (öz. is.): Hz.
Muhammed
m. 2b/13
m.+ nuñ 3b/9
mu'tî ol- (Ar. + T.): itaat etmek
m.- mağdur 3b/6, 4a/6
mühim (Ar.): önemli
m. 5a/10
m.+ dür 5a/10

- mükellef kıl- (Ar. + T.):** yükümlü tutmak
m.- up 2b/4
- mü'min (Ar.):** iman eden
m.+ ler 4b/4
m.+ lere 4b/2
- münâfık (Ar.):** inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen, iki yüzlü
m.+ lar 4b/4
- münezzeh (Ar.):** kötülükten ve eksiklikten uzak ve arındırılmış olan
m.+ dür 2b/9
- münkâd ol- (Ar. + T.):** boyun eğmek, itaat etmek
m.- mağdur 4a/6
- müslimân / müslümân (Ar.):** İslam dininden olan kimse
m.+ am 2b/4
m.+ lar 5a/2
m.+ mısın 2b/4
m.+ sun 2b/4
m.+ um 2b/4
- namâz (Far.):** İslam'ın beş şartından biri
n.+ dur 4a/2
n.+ ı 4a/4, 5a/1
- namâz kıl- (Far. + T.):** namaz ibadetini yerine getirmek
n. mağdur 4a/7
n.+ ı k.- a 4a/4
- Naşrânî (öz. is.):** Hristiyan
n.+ lere 4b/2
- ne:** 1. soru sıfatı
n. 2b/4, 3a/1, 3b/13
2. soru zamiri
n. 2b/4
n.+ dür 2b/4, 2b/5, 3b/15, 3b/5, 3b/8, 4a/2, 4a/3, 4a/4, 4a/5
- ne...ne (Far.):** olumsuzluk ifade eden tekrarlı edat
n. 5a/1
- nehy ét- (Ar. + T.):** yasaklamak, engellemek
n.- düği 4a/6
- nesne (Ar.):** şey
n. 5a/10
n.+ lerden 3b/7, 4a/6
n.+ lere 3b/6
n.+ ye 2b/8
- neşir (Ar.):** kıyamette bütün insanların dirilmesi
n. 3b/12
- nice:** nasıl
n. 2b/8
- nikâh (Ar.):** evlilik, evlenme işlemi
n.+ ı 5a/1
- nişân (Far.):** belirti, iz
n.+ ı 2b/9
- nitekim:** gerçekten, hakikaten
n. 3b/4, 4b/11, 4b/12, 4b/8, 4b/9
- Nuh Peygamber (öz. is.):** Hz. Nuh
n. 3a/12
n.+ den 3a/11
- Nu'mân ibn-i Şâbit (öz. is.):** Hanefi mezhebinin imamı, Ebu Hanife
n. 3a/2
- nür (Far.):** gönül açıcı aydınlık
n.+ ı 4a/4
- ol:** işaret sıfatı
o. 3a/9, 4a/4
- ol-:** 1. bir durumda bulunmak
o.- ana 5a/9
o.- mağdur 4a/7
o.- up 4a/12
2. gerçekleşmek, yapmak
o.- ur 5a/1, 5a/2
- olun-:** yapılmak, gerçekleştirilmek
o.- acağına 3b/12
- orûc (Far.):** farz ibadet
o.+ ı 5a/1
- oruc tut- (Far. + T.):** oruç ibadetini yerine getirmek
o.+ ın t.- mağdur 4a/8
- öğ-:** övmek, methetmek
ö.- mekdür 2b/6
- öğret-:** bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak
ö.- e 5a/4
ö.- medükleri 5a/9
ö.- mekte 5a/5
ö.- mese 5a/12
ö.- üj 5a/15
- öğren-:** bir konuda bilgi ve beceri kazanmak
ö.- di 3a/6
ö.- e 5a/7
ö.- mek 5a/10
ö.- mekte 4b/15, 5a/13
ö.- mese 5a/11
ö.- üj 5a/15

- öl-:** yaşamını yitirmek
ö.- düği 5a/2
ö.- en 3b/12
- peygamber (Far.):** Allah'ın elçisi
p.+ ler 4b/4
- peygamberlik (Far. + T.):** peygamber olma durumu
p.+ ini 3b/10
- Rabb (Ar.):** Allah
r.+ imüzsün 2b/4
r.+ iñiz 2b/4
- Ramazân ayı (Ar. + T.):** Müslümanların oruç tuttuğu ay
a.+ ı 4a/8
- resül (Ar.):** peygamber, Hz. Muhammed
r.+ den 3a/9
- resüllik (Ar. + T.):** peygamber olma durumu
r.+ ini 3b/10
- secdeye ko- (Ar. + T.):** secde etmek
s.- dılar 2b/4
- selâm vër- (Ar. + T.):** selamlamak
s.- meñ 4b/2
s.- üñ 4b/2
- sen:** teklik II. kişi zamiri
s. 2b/10, 2b/12, 2b/13, 2b/4, 2b/5, 2b/7, 2b/8, 2b/9, 3a/1, 3a/3, 3a/6, 3b/13, 3b/5, 3b/8, 4a/1, 4a/14, 4a/2, 4a/3, 4a/4, 4a/5, 4b/5, 4b/7
s.+ de midür 4a/14
- server-i kâyinât (Far. + Ar.):** kainatın efendisi, Hz. Muhammed
s. 3a/9
- sevâb (Ar.):** iyilikler karşısında Allah tarafından verilen ödül
s. 4a/4
- şifat (Ar.):** nitelik, özellik
ş.+ ımuzdur 4a/15
- şirât (Ar.):** sırat köprüsü
ş. 3b/11
- siz:** çokluk II. şahıs zamiri
s.+ üñ 2b/4
- şonra:** daha ileri bir zamanda
ş. 4a/11
- şor-:** sual etmek
ş.- anlara 5a/12
ş.- dı 2b/4
- ş.- salar 2b/10, 2b/11, 2b/13, 2b/4, 2b/6, 3a/1, 3a/3, 3a/5, 3b/13, 3b/15, 3b/5, 3b/7, 4a/1, 4a/13, 4a/2, 4a/4, 4a/5, 4b/15, 4b/4, 4b/7
- ş.- şalar 2b/4, 2b/9, 4a/4, 4b/4
- söyle-:** demek, sözle anlatmak
s.- mekdür 3b/8, 4a/4
- söz:** kelam
s. 3b/8
s.+ i 4a/3
- şür (Ar.):** kıyametin kopacağına işaret eden üflelemeli çalgı aleti
ş.+ ı 3b/11
- sür-:** devam etmek
s.- mek 4a/13
- şehîd (Ar.):** Allah yolunda ölen kimse
ş. 4a/4
- Şit Peygamber (öz. is.):** Hz. Şit
ş. 3a/13
ş.+ den 3a/12
- şükr eyle- (Far. + T.):** Allah'a minnet duygusunu dile getirmek
ş.- mekdür 2b/6
- tâ (Far.):** dek, değin anlamında uzaklık bildiren söz
t. 4a/12
- tağıl-:** paylaşılmak
t.- miş mıdur 4b/5
t.- mişdur 4b/6
- taḥkîk ét- (Ar. + T.):** incelemek, araştırma
t.- di 4a/4
- taḥdîr (Ar.):** alın yazısı, kader
t.+ dür 4a/4
- taḥşîrât eyle- (Ar. + T.):** kusurlar, günahlar işlemek
t.- se 4b/15, 5a/11, 5a/5
- taḫvâ (Ar.):** dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyruklarını yerine getirme, züht
t.+ dur 4a/4
- Taḥrı te'âlâ (öz. is.):** şanı yüce Allah
t.+ dur 2b/9
- tarîk (Ar.):** Allah'a ulaşmak için tutulan yol
t.+ ı 4a/13
- taşdîk ét- (Ar. + T.):** onaylamak
t.- üp 3b/8
- taḫâf ét- (Ar. + T.):** Kabe'nin çevresini dönmek

- .- p 4a/9
ten: deri, dıř katman
t.+ i 4a/2
terk t- (Ar. + T.): bırakmak, uzaklařmak
t.- mekdür 4a/4
ođrı: doğru, gerçek
. 3b/8, 4a/4
.+ dur 3a/5
: 
. 5a/7
nci:  sayısının sıra sıfatı
. 3a/4, 4b/10, 4b/4
Ümmet (Ar.): bir peygambere inanıp onun yolunu seçenlerin tümü
.+ im 4b/3
.+ isin 2b/13
.+ iyem 3a/1
zeri: st
.+ ne 4a/11
zre: -e göre, geređince
. 4a/7
vcib (Ar.): dinen yapılması gerekli terk edilmesi caiz olmayan
v.+ dr 4b/15
vcib ol- (Ar. + T.): dinen yapılması gerekli olmak
v.- ursa 4a/8
vk(i)t (Ar.): zaman
v. 4a/2, 4a/4, 4a/7, 5a/2
var: mevcut
v.+ ısa 4a/10
var-: 1. gitmek
v.- up 4a/9, 5a/7
2. bir vakte ulaşmak
v.- inca 4a/12
ve (Ar.): bağlama edatı
v. 2b/4, 2b/6, 2b/9, 3a/10, 3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/14, 3a/5, 3a/7, 3a/8, 3a/9, 3b/1, 3b/10, 3b/11, 3b/12, 3b/2, 3b/3, 3b/7, 3b/8, 3b/9, 4a/10, 4a/11' avrat, 4a/4, 4a/6, 4a/7, 4a/8, 4a/9, 4b/14, 4b/15, 4b/2, 4b/5, 4b/6, 5a/10, 5a/11, 5a/13, 5a/14, 5a/15, 5a/2, 5a/3, 5a/4, 5a/6, 5a/7, 5a/8
vecih (Ar.): tarz, biçim
v.+le 3b/13
vr-: sunmak, ikram etmek
v.- se 4a/4
veyhd (Ar. + Far.): veya, ya da
v. 4a/14, 4a/4, 4b/5, 5a/11
Yahud (z. is.): Hz. Musa'nın dinine mensup kimse
y.+ lere 4b/2
y.+ lerine 4b/3
ya-: mahvetmek
y.- dı 4a/4
ya'n (Ar.): "demek ki, řu anlatılmak isteniyor ki" anlamında bir söz
y. 2b/4
yaraT-: meydana getirmek, var etmek
y.- an 2b/9
yardum t-: iyilik yapmak
y.- se 4a/4
yarın: gelecekte bir zaman
y. 5a/5, 5a/12
yr: mekn
y.+ de 4b/4
y.+ dedür 4b/7
yetmiş: yetmiş
y. 4a/4
yük-: dađıtmak, parçalamak
y.- miş 4a/4
yöne: tekrar, bir daha
y. 3b/12
yok: bulunmayan, mevcut olmayan
y. 2b/8, 2b/9
y.+ dur 5a/10
yol: benimsenen anlayış, ilke
y.+ a 3a/5
yüreK: kalp
y.+ i 4a/4
zamn (Ar.): vakit, süre
z.+ dan 2b/4, 2b/9
zyi' eyle- (Ar. + T.): heba etmek, zıyan etmek
z.- meyp 4a/13
zekevet vr- (Ar. + T.): İslam'ın şartlarından biri olan zekt görevini yerine getirmek
z.+ in v.- p 4a/10
zkr ol- (Ar. + T.): söylenmek
z.- an 4a/11
zkrullah (Ar.): Allah'ın zikretme, anma
z.+ dur 4a/3
zrriyt (Ar.): nesiller, soylar
z.+ ı 2b/4
zürriyet (Ar.): nesil, soy
z.+ isin 2b/10 z.+ iyem 2b/11

Kaynakça

- Biçer, B. (2018). Türklerin Müslüman olması meselesine yeni bir bakış denemesi. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 3*, 99-137.
- Çağlar, Y. (2023). *Doğu Türkçesi ile yazılmış bir Kasîde-i Bürde şerhi (İnceleme-metin-aktarım-dizin-ıtkıbasım)*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- İlmihâl. (t.b.) *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. <https://sozluk.gov.tr>
- Küçük, S. (2014). *Kitâb-ı Güzîde: Akâidü'l-İslâm*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Özkan, M. (2001). *Türkçenin ses ve yazım özellikleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Vural, H. ve Böler, T. (2012). *Ses ve şekil bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldırım, A. (2019). Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlıca ilmihâller. *Kalemname, 4(7)*, 30-48.